

Transculturalitatea – o direcție transdisciplinară

Victoria Baraga, dr., conf. univ., UPS „Ion Creangă”,

Facultatea de Filologie

Abstract

Scientists and thinkers of the world studying the phenomenon of declining current cultural sphere, come with proposals for elucidation and resolution of this worsened situation. A solution in this direction is promoted by Basarab Nicolescu – Romanian physicist and philosopher Franco-French, which proposes the establishment of a transdisciplinary culture. Quantum Revolution requires intelligence revolution. Transdisciplinarity – as a way of thinking, performing a gnosiological educational formation of the human being, promoting new principles of perception of the world. Starting from the valences of emotions and feelings, disciplinary mentality questions emotional ethics. So Love, which is a supreme feeling of a beings, has a function in the guiding and creative universe. Transdisciplinary research has the viewfinder and world cultural conflict, which proposes to solve by finding a conciliatory term. Therefore we can speak of a new concept: the transculturaliate significantly exceeding pluri and Interculturalism, opening to what lies beyond the cultural complex. By analogy we can talk transreligiosity or transliterality. Transreligiozitatea not mean uprooting spiritual tradition, but finding the Religious center of gravity on the axis of Love. And transliterality is not just a esthetic match of words, but the expression of spiritual vibration.

Keywords: *revolution intelligence, affective ethics, transdisciplinarity, transculturality.*

Un diagnostic lucid al antropologiei culturale actuale nu pregetă să afirme progresul excepțional în domeniul tehnologic, însoțit fiind de o profundă criză spirituală [1]. Putem constata cu nedumerire că sfera culturală se află într-un declin de nestăvilit: asistăm la o bulversare generală a valorilor umane în sfera socială, politică, economică. Într-un climat cultural, și bogăția, și inteligența, și prestigiul, și chiar puterea politică constituie componente valorice, spre care omul tinde adeseori. Dar dacă acestea, în esența lor, sunt vidate de dimensiunea morală sănătoasă, ele duc la dezechilibrarea și, în cele din urmă, la dezmembrarea entității și a sistemului antropologic. Etica autentică, ce constituie rădăcina existenței, este scoasă din joc, ca fiind depășită, și este înlocuită cu o pseudonormă. După cum afirmă Ilie Bădescu [2], societatea actuală se caracterizează printr-un „deficit ontologic” și un „exces morfologic”. Totuși, savanții și cugetătorii lumii, studiind problemele fundamentale ale naturii și societății, vin cu propuneri de elucidare și rezolvare a acestei probleme agravate. O soluție în această direcție este promovată de Basarab Nicolescu [3] – fizician și filosof franco-român din Franța. Pornind de la recente descoperi în domeniul științific, pe care le implementează în constituirea unui model de înțelegere a legităților de ființare a universului și omului, Basarab Nicolescu fundamentează cercetarea transdisciplinară, care este o metodologie

totalmente nouă, ce poate fi aplicată tuturor domeniilor cunoașterii umane [4]. Transdisciplinaritatea este o formă de dialog între discipline, care dezvăluie conexiunile între așa numitele științe exacte și cele umaniste, între gândirea științifică și cea religioasă, între cunoașterea teoretico-practică și cea mitico-simbolică. Această cercetare, pentru a fi consecventă și a corespunde noii direcții, se cuvine să se axeze pe următoarea trinitate conceptuală: nivelurile de Realitate, logica terțiului inclus [5] și complexitatea. Conform noii evaluări a realității multiple, sacrul [6] – ca sursă primordială a valorilor noastre – este reabilitat. Transdisciplinaritatea solicită o reevaluare a intuiției și a sensibilității, a imaginației și a miturilor. Dacă mergem în această direcție a cercetării transdisciplinare, nu avem decât să câștigăm în valorificarea moștenirii culturale.

Prefixul latin *trans-*, alăturat rădăcinii cuvântului, adaugă sensul de „ceea ce este în, între și ceea ce transcende”, iar termenul *transdisciplinaritate* semnifică „ceea ce se află în interiorul disciplinelor, ceea ce se află între ele, traversând hotarul disciplinarității, și ceea ce se află dincolo de diversitatea de discipline”. Scopul transdisciplinarității constă în perceperea lumii pornind de la principiul integrității cunoașterii. Am putea afirma că transdisciplinaritatea este o știință și, totodată, o artă, a cărei metodologie se axează pe trei postulate: existența nivelurilor de Realitate, veracitatea logicii terțiului inclus și misterul complexității. Implementarea acestor axiome în cercetarea disciplinară nu doar că este posibilă, ci este indispensabilă, în vederea scoaterii procesului cultural din impas. Conștientizarea acestora constituie o ustensilă operantă necesară noului tip de cugetare. Această formă nouă de gândire transdisciplinară nu este un lux gnoseologic, ci o necesitate stringentă a vieții noastre, este o formulă de vindecare spirituală, care propune soluția dialogului prin intermediul terțiului, adică printr-o dimensiune conciliantă, care transcende receptarea ordinară. Este vorba despre o invitație la dialog în sens extins: nu doar între discipline, ci și între oameni, între națiuni, între culturi, între religii. Este o propunere de a rezolva un șir de probleme, precum cea a șomajului, a ignoranței, a conflictului antagonic dintre indivizi ori etnii, dintre ideologii ori credințe. Dialogul nu înseamnă acceptarea opiniei celuilalt, ci cunoașterea poziției celuilalt și încercarea de a descoperi împreună numitorul comun, care transcende zona noastră de interes și chiar de cunoaștere. În acest tip de dialog transdisciplinar este importantă prețuirea reciprocă, stabilirea unei prietenii sincere, care ar înlesni realizarea unui schimb de cunoștințe și experiențe. O colaborare la acest nivel ar contribui la reevaluarea sistemelor valorice autonome și la elaborarea unei axiologii axate pe principiul sacralității, care este o componentă nu doar ineluctabilă, ci fundamentală a lumii. În *Rădăcinile libertății*, autorul afirmă: „Transdisciplinaritatea este o nouă cale inițiatică, care integrează fundamentele vechilor tradiții ezoterice și ale științei contemporane, înnoindu-le limbajul;

o cale vizionară și operativă, care se adresează celor mai deschise conștiințe trezite și care trasează linii riguroase de acțiune. Introducând rigoarea în inima gnozei, aceasta va evita derivatele și delirurile gen New Age. Creând punți între științele exacte și științele umaniste, între știință și Tradiție, între gândirea științifică și gândirea simbolică, între cunoaștere și ființă, Transdisciplinaritatea tinde către unitatea cunoașterii, trecând prin etapa obligatorie a autocunoașterii” [7].

Una dintre cauzele crizei actuale este pierderea adevăratului sens al lucrurilor și alunecarea în direcția autoamăgirii prin cultivarea unor scopuri în sine, ceea ce duce la o inflație culturală. Avansându-se în cunoașterea periferică și îngustă, se pierde legătura cu rostul inițial și, pentru a complini golul gnoseologic, se formează o multitudine de discipline – un „*big-bang* disciplinar”. S-a produs o ruptură între știință și cultură, uitându-se că au în obiectiv natura ființei umane și doar în colaborare reală omul poate fi văzut în demnitatea sa, și nu fragmentat pe porțiuni de interes. Antagonismul spiritual și religios este provocat de aceeași boală a despiritualizării, a uitării originii lucrurilor. Doar revenirea încontinuu la sursa primordială și conștientizarea unității lumii permite stabilirea unor punți de legătură. Transdisciplinaritatea nu nivelează particularul, ci vine cu ideea dialogului dintre individualitate și integritate.

Activitatea transdisciplinară nu este o fală, ci o condiție de lucru, ea solicită implicare totală în obiectul investigației: o dotare în planul cunoștințelor, o corectitudine etică și o elevație afectivă. Aceasta înseamnă că este nevoie de a recurge pe alocuri la cedări incomode și de a efectua un consum suplimentar. Or, impactul cu sacrul necesarmente solicită sacrificii: așa funcționează procesul rafinării materiei. Precum entitatea cuantică se manifestă și ca particulă, și ca undă, găsindu-și unificarea în alt nivel de realitate, la fel și omul are conturul său exteriorizat al materiei grosiere și cel al câmpului energetic, cu toate stratificările sale, care se prelungește în alt nivel de realitate. Ba mai mult: diriguitorii sunt emoțiile și sentimentele, care determină activitatea și gândurile conștiente ale omului. O atare prezentare a lucrurilor pune problema *eticii afective* [8]; astfel, știința ajunge la niște adevăruri susținute de religie privind iminența purificării sufletești și comuniunea prin rugăciune cu Creatorul Suprem, împărțind din magnificul sentiment al Iubirii. Iubirea [9], nu în accepția modernă consumistă, care, de fapt desemantizează termenul, ci în sensul unui sentiment înălțător, prin natura sa, este creatoare și dătătoare de viață. Prin Iubire se înfăptuiește principiul Eternei Reînnoiri [10], care este un dialog între primordialitate și manifestare. Și doar o iubire frățească, fiind conștienți de unitatea noastră primordială, ne poate determina să înțelegem cât este de superficială separarea și individualizarea noastră, pe care din necunoaștere și nesimțire o absolutizăm până la paroxism. Abolirea sacrului duce la închiderea

sursei vitale. Stabilirea unui limbaj comun substanțial și viguros, nu formal și decorativ, între știință și religie, ar putea ameliora inerția disciplinară. „Dacă știința și religia vor accepta să dialogheze, atunci orbul va vedea și surdul va auzi”, declară Basarab Nicolescu.

Specificul de gândire transdisciplinară are în vizor și problema conflictului cultural. Trebuie să înțelegem că nici o cultură nu poate fi privilegiată și, în nici un caz, culturile mai puțin expresive nu pot fi reduse la tipul de manifestare a celor considerate elitare. Fiecare cultură, ca entitate comunitară, își are rostul său, în funcție de caracterul comun al indivizilor ce o compun și de traiectul evolutiv ce urmează să-l parcurgă. Ne ciocnim de iluzia competiției doar atunci când urmărim lucrurile pe un singur nivel al Realității, însă dacă recurgem la logica terțului inclus, se conturează ideea unui termen conciliant. Astfel, putem vorbi despre un concept nou: cel de transculturalitate, care depășește semnificativ pluri- și interculturalul, prin deschiderea spre ceea ce se află dincolo de complexul cultural. Prin analogie, putem vorbi despre transreligiozitate sau de transliteralitate.

Conceptul de „transreligiozitate”, indubitabil, nu înseamnă deșurubarea tradiției spirituale, ci găsirea centrului de greutate religios pe axa Iubirii. În ceea ce privește creștinismul, Basarab Nicolescu afirmă că: „este transdisciplinar, deoarece presupune tratarea ființei umane ca totalitate, prin integrarea tuturor dimensiunilor ce definesc umanitatea: dimensiunea psihică, conativ-volitivă, intelectuală și fizică, însemnând asumarea subiectivității, deoarece presupune un act de voință și de încredere, de implicare activă și responsabilă. În creștinism, fiecare aspect al vieții și cunoașterii umane este filtrat din perspectiva centrală dată de credința în Dumnezeu, ce determină și configurează fiecare aspect al existenței. Creștinismul pune un accent decisiv pe interioritatea umană, credința nefiind un simplu act voluntarist, ci un autentic instrument de cunoaștere. El este transdisciplinar, deoarece caută unitatea finală a cunoașterii și a existenței umane. În creștinism, nivelul gândirii nu înseamnă o excludere a nivelului trăirii, respectiv obiectivitatea nu presupune alungarea subiectivității. [...] transdisciplinaritatea creștinismului este dată de caracterul său transistoric, transcultural, transrasial, translingvistic” [11].

Implementând termenul *transdisciplinaritate* în sfera literaturii, nu putem să trecem cu vederea concepția poetului român Nichita Stănescu privind literalitatea. El spunea că „poezia nu se face cu cuvinte, ci cu sentimente” și a introdus termenul *necuvintele*, care semnifică tocmai ideea de transliteraritate sau, dacă vrem să specificăm, de transpoezie, adică de tăcere iluminantă. „El a întins spre mine o frunză ca o mână cu degete./Eu am întins spre el o mână ca o frunză cu dinți./El a întins

spre mine o ramură ca un braț./Eu am întins spre el brațul ca o ramură./El și-a înclinat spre mine trunchiul/ca un măr./Eu am inclinat spre el umărul/ca un trunchi noduros./Auzeam cum se-ntetește seva lui bătând/ca sângele./Auzea cum se încetinește sângele meu suind ca seva./Eu am trecut prin el./El a trecut prin mine./Eu am rămas un pom singur./El/un om singur” [12]. Prin urmare, poezia nu este doar o potrivire estetică a cuvintelor, ci este expresia vibrației sufletești.

Rezumând cele expuse mai sus, vom afirma că noua metodologie transdisciplinară, care se întemeiază pe trei concepte fundamentale – cel al nivelurilor de realitate, cel al logicii terțului ascuns și cel al complexității – , estimează valoarea sferei afective. Astăzi știința reconfirmă un adevăr cunoscut din cele mai vechi timpuri: Iubirea, care este sentimentul suprem al ființării, deține un rol regent în Univers, căci posedă funcții creatoare. Transdisciplinaritatea, ca modalitate de gândire, exercită o funcție educativă în formarea gnoseologică a ființei umane, promovând noi principii de receptare a lumii. Logica dinamică a contradictoriului justifică conflictul în calitate de condiție necesară a evoluției. În ceea ce privește extremismul, indiferent de natura sa, fie el fizic sau ideologic, în vederea creării unui climat de colaborare, trebuie temperat prin amintirea dimensiunii transmundane. Actualmente, mai mult decât oricând, apare necesitatea valorificării sferei transculturale, care, prin natura sa, este integratoare și regeneratoare. Revoluția cuantică solicită revoluția inteligenței minții, dar mai ales cea a sentimentelor.

Bibliografie

1. Cassirer, E., *An essay on man, An Introduction to a Philosophy of Human Culture*, Published September 10th 1962 by Yale University Press (first published 1944).
2. Bădescu, I., *Teoria latențelor colective*, Isogep-Euxin, București, 1997.
3. Nicolescu, B., *Transdisciplinaritatea. Manifest*, Polirom, Iași, 1999.
4. Nicolescu, B., *Știința, sensul și evoluția. Eseu asupra lui Jakob Bohme*, Cartea Românească, București, 2007;
5. Lupasco, S., *Logique et contradiction*, PUF, Paris, 1947.
6. Eliade, M., *Sacrul și profanul*, Humanitas, București, 1995;
7. Nicolescu, B., Camus, M., *Rădăcinile libertății*, Curtea Veche, București, 2004.
8. Braden, G., *The Isaiah Effect*, Three Rivers Press, New York, 2000.
9. Лазарев, С. Н., *Диагностика кармы*, «Сфера», СПб., 1993-2007.
10. Eliade, M., *Eterna Reîntoarcere*, Univers Enciclopedic, București, 1999.
11. Nicolescu, B., *Noi, particula și lumea*, Polirom, Iași, 2002.
12. Stănescu, N., *Necuvintele*, Editura Tineretului, București, 1969.